

YASHIL

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

GREEN ECONOMY AND DEVELOPMENT

Social, Economic, Technological, Scientific and Popular Science Journal

2026-YIL / SENTABR /
9-SON, II-QISM

Google
scholar

RePEc
RESEARCH PAPERS
IN ECONOMICS

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

*Elektron nashr. 2026-yil, sentabr.
II-qism*

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golischeva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxonovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhridinov Zafarjon Fakhridin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyea Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdulkarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy
jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va
taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

TIJORAT BANKLARIDA KREDIT RISKLARINI BAHOLASH VA MUAMMOLI KREDITLARNI BARVAQT ANIQLASHNING SUN'YI INTELLEKTGA ASOSLANGAN MENEJMENT MODELINI TAKOMILLASHTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI	14
Alovuddin Jamolov	
YASHIL TRANSPORT: BARQAROR RIVOJLANISH UCHUN IMKONIYAT VA ISTIQBOLLAR.....	19
Quliyev Begimqul Melikovich	
SAMARQAND VILOYATIDA MAHALLIY BUDJETLARDAN FOYDALANISH ISTIQBOLLARI	25
Uzakova Kamola Bexzodovna	
O'ZBEKISTONDA EKOTURIZMNI RIVOJLANTIRISHNING ZAMONAVIY TENDENSIYALARI VA ISTIQBOLLARI	31
Xolmurodova Moxichehra Dilmurodovna	
THE IMPACT OF FOREIGN DIRECT INVESTMENT ON ECONOMIC GROWTH IN UZBEKISTAN: EVIDENCE FROM AN ARDL BOUNDS TESTING APPROACH (2000–2024)	36
Ortikov Olloberdi Muzaffar o'g'li	
Rajabova Malika	
O'ZBEKISTONDA KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISH MUAMMOLARI VA ULARNI BARTARAF ETISH MEXANIZMLARI	44
Rustamova Dildora Jamshid qizi	
THIS STUDY EXAMINES BEIJING'S EXPERIENCE IN PROMOTING CROSS-BORDER E-COMMERCE IN TASHKENT FROM THE PERSPECTIVE OF REGIONAL COOPERATION	50
Wang Jiahao	
DORI VOSITALARIGA OID AXBOROTLARNI BUXGALTERIYA HISOBI VA HISOBOTLARIDA AKS ETTIRISH USLUBIYATINI TAKOMILLASHTIRISH	58
Yodgorov Xushvakt Mansurovich	
AGROSANOAT MAJMUINI MOLIVAVIY QO'LLAB-QUVVATLASHDA JAMLANMA DARAJA VA KANALLARARO TAKRORLANISHNI O'LCHASH METODIKASI: «YASHIL» YO'NALISHLAR MISOLIDA	63
Xudaynazarov Bekzod Akramovich	
ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА АКТИВОВ И СТАБИЛЬНОСТИ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ В КОММЕРЧЕСКИХ БАНКАХ	69
Баймуратова Зина Акилбековна	
O'ZBEKISTONDA INVESTITSIYAVIY MUHITNI YANADA RIVOJLANTIRISH VA INFLYATSIYANING SALBIY OQIBATLARINI KAMAYTIRISH YO'NALISHLARI	75
Niyozov Asad Qosimovich	
YASHIRIN IQTISODIYOTNING NAZARIY EVOLYUTSIYASI VA UNI BAHOLASHNING ZAMONAVIY ILMIY YONDASHUVLARI	80
Afenov Nursultan Nugmatillayevich	
ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND COMPETITIVE ADVANTAGE IN HIGHER EDUCATION: OPPORTUNITIES AND CHALLENGES.....	86
Boynazarova Iroda Mahmud qizi	
GREEN BONDS IN UZBEKISTAN: OPPORTUNITIES, INSTITUTIONAL DEVELOPMENT AND BARRIERS TO SUSTAINABLE FINANCE	92
Umarova Zulaykho Tursunovna	
YASHIL INVESTITSIYALARNI JALB QILISH ORQALI BARQAROR IQTISODIY O'SISHNI TA'MINLASH MEXANIZMLARI	97
Teshayev Zafarbek Zokirovich	

RAHBARLIK LAVOZIMLARIDA XOTIN-QIZLAR ULUSHI VA MAVJUD STROTEPLAR TAHLILI	103
Abduraxmonova Feruzabonu Abduraxmon qizi	
ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND COMPETITIVE ADVANTAGE IN HIGHER EDUCATION: OPPORTUNITIES AND CHALLENGES.....	109
Boynazarova Iroda Mahmud qizi	
KATTA HAJMLI IQTISODIY MA'LUMOTLAR (BIG DATA) SHAROITIDA EKONOMETRIK BAHOLASH USULLARINING NAZARIY TRANSFORMATSIYASI.....	115
Zarikeyeva Miyasar Maratovna	
EFFECTIVE MECHANISMS FOR MANAGING ORGANIZATIONAL ECONOMIC SUSTAINABILITY IN THE PROCESS OF JOB OPTIMIZATION.....	121
Odilov Jakhongir Akram ugli	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINI BANK KREDITLARI ORQALI MOLIVAVIY QO'LLAB-QUVVATLASH MEKANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI.....	128
Abdullayev Ahrorjon Akmaljon o'g'li	
ZARGARLIK XIZMATLARI BOZORINI RIVOJLANTIRISHDA PERFORMANCE MARKETINGDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI.....	134
Azizova Roxila Baxodir qizi	
IQTISODIYOT NAZARIYASI: NAZARIY ASOSLARDAN AMALIYOTGACHA BO'LGAN IQTISODIY JARAYONLARNI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI	139
Xamdamiy Amriddin Xamdamiy o'g'li	
УПРАВЛЕНИЕ И ПРИНЯТИЕ РЕШЕНИЙ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ.....	145
Taravat Abdul Salam	
ПОВЕДЕНЧЕСКИЙ ПОДХОД В ГОСУДАРСТВЕННОМ УПРАВЛЕНИИ РАЗВИТИЕМ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ И КОНЦЕПТУАЛЬНАЯ МОДЕЛЬ	152
Ikrayeva Nodira Burxon kizi	
STOCK MARKET DEVELOPMENT IN UZBEKISTAN, 2023–2026: INSTITUTIONAL REFORM, PRIVATIZATION, AND EVIDENCE FROM PRIMARY EXCHANGE MICRODATA.....	159
Alekperova Dilshodakhon	
Toshkentov Kuvonchbek	
TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINI MOLIVAVIY QO'LLAB-QUVVATLASHDA TIJORAT BANKLARINING O'RNI.....	167
Bozorov Ilyos Isomiddinovich	
TIJORAT BANKLARINING KAPITAL BAZASINI MUSTAHKAMLASHDA ZAMONAVIY MOLIVAVIY INSTRUMENTLARDAN FOYDALANISHNI TAKOMILLASHTIRISH.....	173
Abduraimova Fazilat Hikmatulla qizi	
TIJORAT BANKLARI MOLIVAVIY BARQARORLIGINI BAHOLASHDA YANGI KONSEPTUAL VA USLUBIY YECHIMLAR: SIRKULYAR IQTISODIYOT TAJRIBASI.....	180
Otajanova Shahnoza Shuhratovna	
BANKLARDA RISKLARNI BOSHQARISH, DAROMAD VA NATIJADORLIKNI OSHIRISH	185
Jo'rayev Bekzod Bahodir o'g'li	
INKLYUZIV TA'LIM MUHITINI TA'MINLASHDA UMUMTA'LIM MAKTABLARI MENEJMENTINI HUDUDIY KLASSTERLASH ASOSIDA OPTIMALLASHTIRISH MODEL: TASHKILIY-BOSHQARUV MEKANIZMLARI VA SAMARADORLIK KO'RSATKICHLARI	192
Rajapova Guldona Usman qizi	
FERMER XO'JALIKLARIDA MOLIVAVIY NATIJALARNI BOSHQARISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH: FOYDA SIFATI VA BARQARORLIGINI BAHOLASH YONDASHUVLARI	198
Rashidov Baxadir Yusupovich	
HUDUDLAR RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHDA INVESTITSIALARNING ROLI.....	203
Sapayeva Fazilat Norbayevna	

ERKIN IQTISODIY ZONALARDA EKO-SANOAT PARKLARINI TASHKIL ETISH VA EKOLOGIK TADBIRKORLIKNI BAHOLASH USULLARI	207
Turg'unova Tursunoy Maratovna	
TIJORAT BANKLARIDA JISMONIY SHAXSLARNI KREDITLASHNING TASHKILIY VA HUQUQIY ASOSLARI	212
Aminova Mehriniso Erkinjonovna	
BARQAROR RIVOJLANISH (ESG) PRINSIPLARINING KOMPANIYA BRENDI QIYMATI VA JOZIBADORLIGIGA TA'SIRI	217
Dilfuza Matisakova	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA MOLIVAVIY TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH ORQALI MOLIVAVIY XIZMATLAR SAMARADORLIGINI OSHIRISH	224
Raximova Lolaxon Avazovna	
MEHNAT INTIZOMINING KORXONALAR FAOLIYATINING IQTISODIY SAMARADORLIGIGA TA'SIRI.....	228
Azizova Sayyora Xamidullayevna	
MINTAQA IQTISODIYOTI BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA TIBBIY TURIZM XIZMATLARINING EKONOMETRIK BAHOLANISHI.....	237
Yusupova Mexribon Uktamovna	
KICHIK SANOAT ZONALARIDA INVESTITSION FAOLLIKNI OSHIRISHNING RAQAMLI TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZMLARINI SHAKLLANTIRISH.....	245
Jo'rayev Po'latjon Komiljon o'g'li	
MAKTABGACHA TA'LIM XIZMATLARI SOHASIDA KICHIK BIZNES RAQOBATBARDOSHLIGINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI.....	251
Madaminova Feruza Tursunboy qizi	
YASHIL INVESTITSIYALARNING MINTAQAVIY IQTISODIY RIVOJLANISHDAGI O'RNI VA AHAMIYATI.....	259
Raximova Shaxnoza Xamzayevna	
KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISHDA TAYYOR MAHSULOTLAR EKSPORTINI RAG'BATLANTIRISHNING IQTISODIY ASOSLARI VA TA'MINOT YO'LLARI.....	263
Esanov Yusufjon Dilmurod o'g'li	
RAQAMLI IQTISODIYOT: MOHIYATI, XUSUSIYATLARI VA O'ZBEKISTONDAGI RIVOJLANISH TENDENSIYALARI	267
Sultonov Shahzod Shavkat o'g'li	
O'ZBEKISTON BANLARINIGKING YASHIL BANK MAHSULOTLARI TASHKIL QILISH MEXANIZMLARI VA ULARNING BANK IQTISODIY SAMARADORLIGINI SALBIY TA'SIR QILMAGAN HOLATDA MAHSULOTLARINING MOLIVAVIY BARQARORLIK TA'MINLASH YO'LLARI.....	275
Nuriddinov Murodjon Nuriddin o'g'li	
JAHON IQTISODIYOTINING GLOBALLASHUVI SHAROITIDA MILLIY EKSPORT SALOHIYATINI RIVOJLANTIRISHNING MARKETING MEXANIZMLARI.....	281
Jumayeva Zamira Bustonovna	
MARKAZIY OSIYO UCHUN GEOSIYOSIY RISK (GPR) INDEKSINI ISHLAB CHIQISH	285
Qodirova Laylo Otabekovna	
BIRLASHGAN ARAB AMIRLIKLARI STARTAP EKOTIZIMINI BOSHQARISH MODELI VA O'ZBEKISTON UCHUN SABOQLAR.....	289
Elmurod Sodiqov Shomurod o'g'li	
INTEGRATSIYALASHGAN HISOBOTNI SHAKLLANTIRISHNING METODOLOGIK YONDASHUVLARI.....	295
Abduvaliyev Zafar Mahmudovich	
AVTOMOBIL BUTLOVCHI QISMLAR ISHLAB CHIQARISHDA MAHALLIYLASHTIRISH VA TA'MINOT TARMOG'INI DIVERSIFIKATSIYALASH SAMARADORLIGI.....	301
Asadov Elyorbek Kandiayrovich	

INFRATUZILMA TADBIRKORLIK FAOLIYATI UCHUN ZARUR OBYEKTAR, INSTITUTLAR, RESURLAR VA XIZMATLAR MAJMU'I.....	307
Rustamov Sultonbek Bekzadovich	

INFRATUZILMA TADBIRKORLIK FAOLIYATI UCHUN ZARUR OBYEKTAR, INSTITUTLAR, RESURLAR VA XIZMATLAR MAJMU

Rustamov Sultonbek Bekzadovich

Urganch RANCH texnologiya universiteti mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya: Maqolada raqamli iqtisodiyot sharoitida kichik biznes infratuzilmasini rivojlantirishning nazariy va uslubiy jihatlari tadqiq etilgan. Infratuzilmaviy ta'minotning tarkibiy elementlari tizimlashtirilib, tizimli-moslashuvchan konseptual model taklif etilgan. Infratuzilma xizmatlarining foydalanish imkoniyati, tezkorligi, integratsiyasi, raqamli xavfsizligi va iqtisodiy natijadorligini baholash mexanizmi ishlab chiqilgan hamda uni takomillashtirishning ustuvor yo'nalishlari ilmiy jihatdan asoslangan.

Kalit so'zlar: kichik biznes, infratuzilma, raqamli iqtisodiyot, infratuzilmaviy ta'minot, raqamli platformalar, moslashuvchan boshqaruv, raqamli monitoring, iqtisodiy samaradorlik.

Аннотация: В статье исследованы теоретические и методические аспекты развития инфраструктуры малого бизнеса в условиях цифровой экономики. Систематизированы структурные элементы инфраструктурного обеспечения и предложена системно-адаптивная концептуальная модель. Разработан механизм оценки доступности, оперативности, интеграции, цифровой безопасности и экономической результативности инфраструктурных услуг, а также научно обоснованы приоритетные направления их дальнейшего совершенствования.

Ключевые слова: малый бизнес, инфраструктура, цифровая экономика, инфраструктурное обеспечение, цифровые платформы, адаптивное управление, цифровой мониторинг, экономическая эффективность.

Abstract: The article examines theoretical and methodological aspects of small business infrastructure development in the digital economy. The structural elements of infrastructure support are systematized, and a system-adaptive conceptual model is proposed. A mechanism for assessing accessibility, responsiveness, integration, digital security, and economic performance of infrastructure services is developed, with priority areas for further improvement scientifically substantiated.

Keywords: small business, infrastructure, digital economy, infrastructure support, digital platforms, adaptive management, digital monitoring, economic efficiency.

KIRISH

Raqamli iqtisodiyotning jadal rivojlanishi kichik biznes faoliyatini infratuzilmaviy ta'minlashga yangi talablarni shakllantirmoqda. Zamonaviy sharoitda kichik biznesning barqarorligi nafaqat moliyaviy va moddiy resurslarga, balki axborot-konsalting, innovatsion, logistika va raqamli xizmatlardan tezkor foydalanish imkoniyatiga ham bog'liq. Shu bois kichik biznes infratuzilmasini alohida obyektlar majmui sifatida emas, balki tadbirkorlar ehtiyojlariga moslashuvchi, o'zaro integratsiyalashgan raqamli ekotizim sifatida rivojlantirish dolzarb ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

O'zbekistonda mazkur yo'nalishning institutsional-huquqiy asoslari izchil takomillashtirilmoqda. Xususan, "Raqamli O'zbekiston — 2030" strategiyasi raqamli infratuzilma va elektron xizmatlarni rivojlantirishni ustuvor vazifa sifatida belgilagan [1]. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 9-noyabrdagi "Tadbirkorlik faoliyatini davlat tomonidan tartibga solishni soddalashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-244-son¹ Farmoni tadbirkorlik faoliyatini davlat tomonidan tartibga solishni soddalashtirish va bozorga kirish sharoitlarini yaxshilashga qaratilgan [2]. Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 14-sentyabrdagi "Kichik biznesni rivojlantirishni moliyaviy va institutsional qo'llab-quvvatlash chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-306-son² qarori bilan kichik biznesni moliyaviy va institutsional qo'llab-quvvatlash hamda "Kichik biznesni uzluksiz qo'llab-quvvatlash" kompleks dasturini amalga oshirish mexanizmlari belgilangan [3].

1 <https://lex.uz/uz/docs/-6279879>

2 <https://lex.uz/docs/-6609110>

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Raqamli iqtisodiyot sharoitida tadbirkorlik infratuzilmasini tadqiq etishda S. Nambisan raqamli texnologiyalar tadbirkorlik jarayonlarining chegaralari, ishtirokchilari va qiymat yaratish mexanizmlarini o'zgartirishini asoslab, raqamli tadbirkorlikni an'anaviy yondashuvlardan kengroq konsepsiyada o'rganishni taklif etadi [4]. F. Sussan va Z. J. Acs esa raqamli va tadbirkorlik ekotizimlarini yagona "digital entrepreneurial ecosystem" konsepsiyasida birlashtirib, raqamli infratuzilma, foydalanuvchilar, tadbirkorlik subyektlari va raqamli bozor o'rtasidagi o'zaro aloqalarning ahamiyatini ko'rsatadi [5].

OECD tadqiqotlarida kichik va o'rta biznesning raqamli transformatsiyasi raqamli texnologiyalarni joriy etish bilangina cheklanmasligi, balki moliyaviy imkoniyatlar, raqamli ko'nikmalar, onlayn platformalar va raqamli xavfsizlik kabi omillarning o'zaro uyg'unligini talab qilishi qayd etilgan [6]. Ushbu yondashuv maqolada infratuzilma natijadorligini foydalanish imkoniyati, tezkorlik, integratsiya, moslashuvchanlik, raqamli xavfsizlik va iqtisodiy natija orqali baholash zarurligi haqidagi yondashuv bilan uyg'unlashadi.

Mahalliy olimlardan S. D. Kosimov kichik biznes rivojlanishida infratuzilmaning rolini tadqiq etib, davlat-xususiy sheriklikni rivojlantirish, kichik biznes ehtiyojlariga moslashtirilgan infratuzilmaviy yechimlarni shakllantirish va infratuzilmadan foydalanishni moliyalashtirishni muhim yo'nalishlar sifatida asoslagan [7]. Mazkur yondashuv kichik biznes infratuzilmasini hududlarning iqtisodiy salohiyati va tadbirkorlik subyektlarining amaliy ehtiyojlari asosida differensial rivojlantirish zarurligini ko'rsatadi. Maqolada ham infratuzilmaviy ustuvorliklarni barcha hududlar uchun bir xil belgilash emas, balki hududiy sharoit va ehtiyojlarga moslashtirish taklif etilgan.

Mavjud tadqiqotlarda kichik biznes infratuzilmasining raqamli, moliyaviy, innovatsion va institutsional jihatlarini keng yoritilgan bo'lsa-da, ularni yagona tizimli-moslashuvchan infratuzilmaviy ekotizimga integratsiyalash, raqamli monitoring va qayta aloqa asosida boshqarish hamda natijadorlikni infratuzilma obyektlari soni emas, tadbirkor oladigan real xizmat va iqtisodiy natija orqali kompleks baholash masalalari yetarlicha tizimlashtirilmagan. Mazkur maqola aynan ushbu ilmiy bo'shliqni to'ldirishga qaratilgan bo'lib, unda diagnostika → indikatorlar → raqamli monitoring → moslashuvchan qaror → natija → qayta aloqa ketma-ketligiga asoslangan baholash mexanizmi taklif etiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda raqamlashtirish sharoitida kichik biznes infratuzilmasini o'rganishda tizimli, qiyosiy va strukturaviy-funksional yondashuvlar, shuningdek, tahlil va sintez, induksiya, deduksiya hamda guruhlash usullaridan foydalanildi. Metodologik asos sifatida raqamli tadbirkorlik va raqamli tadbirkorlik ekotizimi konsepsiyalari [4; 5], shuningdek, OECDning kichik va o'rta biznesni raqamli transformatsiya qilish bo'yicha metodologik yondashuvlari [6] qabul qilindi. Ularni umumlashtirish asosida infratuzilma natijadorligini foydalanish imkoniyati, tezkorlik, integratsiya, moslashuvchanlik, raqamli xavfsizlik va iqtisodiy natijadorlik mezonlari bo'yicha baholash yondashuvi shakllantirildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

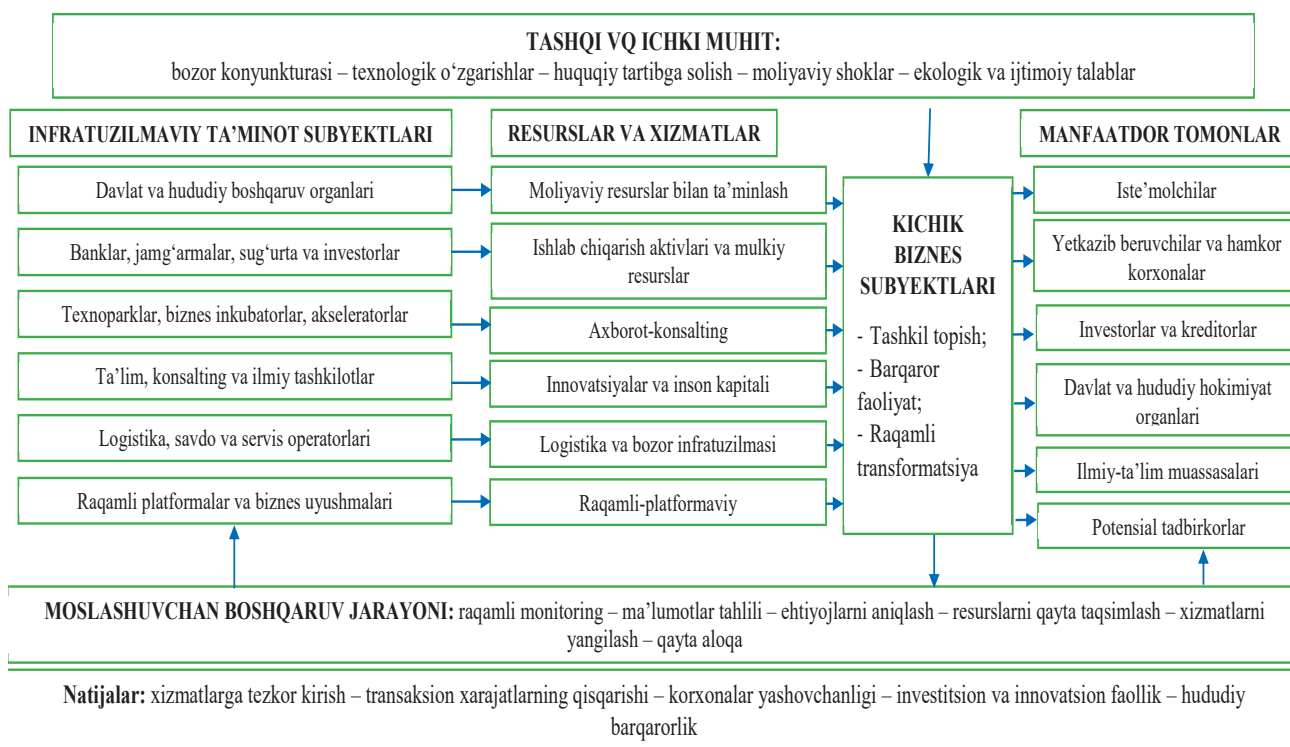
Raqamli iqtisodiyot sharoitida kichik biznesning barqaror rivojlanishi uning moliyaviy, institutsional, axborot-konsalting, innovatsion va raqamli infratuzilma xizmatlaridan samarali foydalanish imkoniyatlari bilan bevosita bog'liq. Shu sababli kichik biznes infratuzilmasini alohida obyektlar majmui sifatida emas, balki tadbirkorlik ehtiyojlariga moslashuvchi va o'zaro integratsiyalashgan tizim sifatida rivojlantirish dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Maqolada ham infratuzilmaviy ta'minotning asosiy vazifasi resurs va xizmatlarni tadbirkorlarga uzluksiz, tezkor hamda iqtisodiy jihatdan maqbul shartlarda yetkazish sifatida asoslangan.

1-rasmda taklif etilayotgan konseptual modelda kichik biznes subyektlari infratuzilmaviy munosabatlarning markaziy bo'g'ini hisoblanadi. Modelning birinchi tarkibiy qismi infratuzilma xizmatlarini taqdim etuvchi davlat, bozor va jamoat institutlaridan iborat. Ikkinchi qism moliyaviy-kredit, mulkiy-ishlab chiqarish, axborot-konsalting, innovatsion, logistika va raqamli resurslarni qamrab oladi. Uchinchi qismda mazkur resurslardan foydalanuvchi kichik biznes subyektlari, to'rtinchi qismda esa iste'molchilar, investorlar, hamkor korxonalar, davlat organlari va potensial tadbirkorlar kabi manfaatdor tomonlar joylashadi. Mazkur qismlar o'rtasidagi aloqalar bir tomonlama resurs uzatish bilan cheklanmaydi.

Tadbirkorlardan olinadigan axborot, iste'mol talabi, xizmatlardan foydalanish natijalari va tashqi muhitdagi o'zgarishlar raqamli monitoring tizimi orqali qayta ishlanadi. Olingan ma'lumotlar asosida infratuzilma xizmatlari yangilanadi, resurslar qayta taqsimlanadi va yangi qo'llab-quvvatlash instrumentlari ishlab chiqiladi. Shu tariqa

modelning moslashuvchan boshqaruv jarayoni monitoring — tahlil — ehtiyojni aniqlash — resurslarni qayta taqsimlash — xizmatlarni yangilash — qayta aloqa ketma-ketligida ishlaydi (1-rasm; 1-jadval).

1-rasm. Raqamlashtirish sharoitida kichik biznes faoliyatini infratuzilmaviy ta'minlashning tizimli-moslashuvchan konseptual modeli ³

1-jadval

Kichik biznes infratuzilmasining moslashuvchanligi va natijadorligini baholash ko'rsatkichlari⁴

Baholash yo'nalishi	Asosiy ko'rsatkichlar	Kutiladigan iqtisodiy natija
Foydalanish imkoniyati	Xizmatlar qamrovi, hududiy yaqinlik, narx jihatidan maqbullik, elektron kanallar mavjudligi	Tadbirkorlarning infratuzilmaviy xizmatlardan foydalanish darajasi oshadi
Tezkorlik va uzluksizlik	Arizalarni ko'rib chiqish muddati, xizmat ko'rsatish tezligi, tizim uzilishlari davomiyligi	Vaqt va tranzaksiya xarajatlari qisqaradi
Axborot integratsiyasi	Ma'lumotlar bazalari uyg'unligi, platformalararo almashinuv, takroriy ma'lumot talabining kamayishi	Boshqaruv jarayonlari soddalashadi va shaffoflik oshadi
Moslashuvchanlik	Yangi xizmatlarni yaratish tezligi, resurslarni qayta yo'naltirish, individual ehtiyojlarga moslashtirish	Tashqi o'zgarishlarga javob qaytarish imkoniyati kuchayadi
Raqamli xavfsizlik	Ma'lumotlarni himoya qilish, foydalanuvchini identifikatsiyalash, tizimlarning kiberbardoshliligi	Faoliyat uzluksizligi va raqamli xizmatlarga ishonch ta'minlanadi
Iqtisodiy natijadorlik	Moliyalashtirishga kirish, xarajatlar dinamikasi, korxonalar yashovchanligi, unumdorlik va innovatsion faollik	Kichik biznesning barqarorligi va hududiy raqobatbardoshlik oshadi

1-jadval ma'lumotlaridan ko'rinadiki, tadbirkorlik infratuzilmasini baholashda faqat texnoparklar, banklar, konsalting markazlari yoki elektron platformalar sonidan foydalanish uning iqtisodiy natijadorligini to'liq ifodalamaydi. Baholashning asosiy obyekti tadbirkorning tegishli xizmatni qanday muddatda, qanday xarajatlar evaziga va qay darajada sifatli olgani bo'lishi lozim. Shu sababli infratuzilmaning moslashuvchanligi

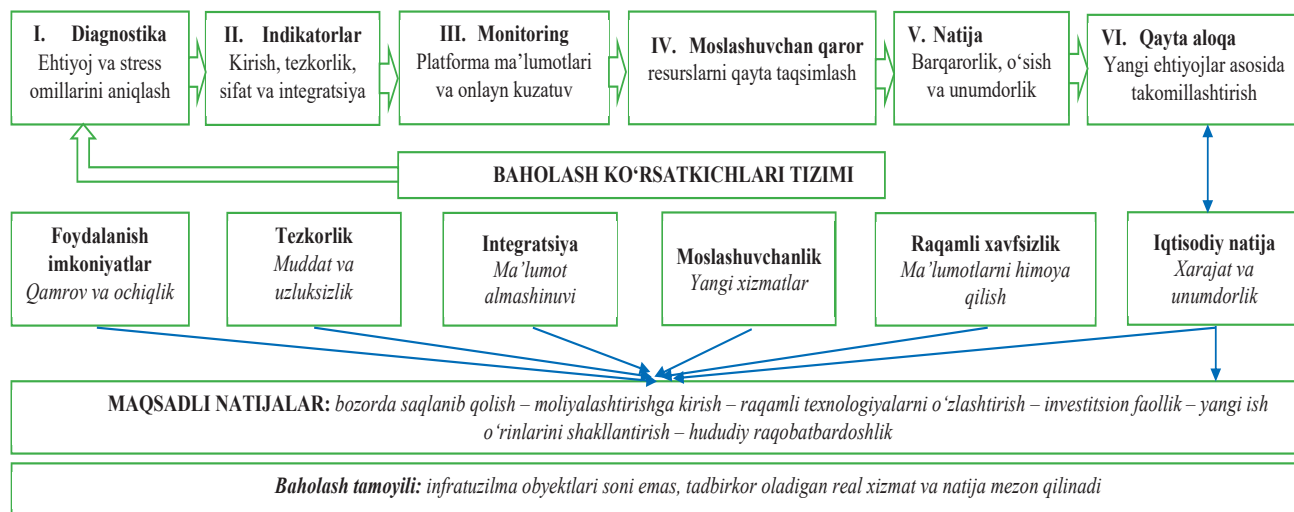
³ Manba: Muallif ishlanmasi.

⁴ Manba: Muallif ishlanmasi.

xizmatlardan foydalanish imkoniyati, tezkorlik, integratsiya, moslashuvchanlik, raqamli xavfsizlik va iqtisodiy natija ko'rsatkichlari asosida aniqlanishi maqsadga muvofiq.

2-rasmda infratuzilma xizmatlarining natijadorligini baholash mexanizmi taklif etilgan. Unda tadbirkorlar ehtiyojlarini aniqlash, xizmatlarning tezkorligi, sifati, integratsiyasi va xavfsizligini raqamli monitoring qilish hamda natijalarga ko'ra resurslarni moslashuvchan boshqarish nazarda tutiladi. Yakuniy samaradorlik korxonalar barqarorligi, moliyalashtirish imkoniyati, innovatsion faollik va mehnat unumdorligi orqali baholanadi (2-rasm).

2-rasm. Kichik biznes infratuzilmasining moslashuvchanligi va natijadorligini baholash mexanizmi⁵

Yuqoridagi nazariy-konseptual yondashuvlarni umumlashtirish asosida raqamlashtirish sharoitida kichik biznes infratuzilmasini kichik tadbirkorlik subyektlarining tashkil topishi, barqaror faoliyat yuritishi, bozor ko'lamini kengaytirishi, innovatsion rivojlanishi va raqamli transformatsiyasini ta'minlovchi moddiy-texnik, moliyaviy, institutsional-huquqiy, axborot-konsalting, innovatsion, logistika va raqamli-platformaviy resurslar hamda ularni taqdim etuvchi davlat, bozor va jamoat institutlarining o'zaro integratsiyalashgan hududiy tizimi sifatida ta'riflash mumkin.

Bunda infratuzilma tadbirkorlik faoliyati uchun zarur obyektlar, institutlar, resurslar va xizmatlar majmuini ifodalasa, infratuzilmaviy ta'minot ushbu imkoniyatlarni tadbirkorlik subyektlariga uzluksiz, tezkor va iqtisodiy jihatdan maqbul shartlarda yetkazish hamda ulardan foydalanish natijadorligini boshqarishga xizmat qiluvchi tashkiliy-iqtisodiy jarayon hisoblanadi.

Raqamli iqtisodiyot sharoitida kichik biznes infratuzilmasini baholash an'anaviy mezonlar bilan cheklanmasdan, hududiy tafovutlar, axborot tizimlari integratsiyasi, raqamli kompetensiyalar, kiberxavfsizlik va innovatsion moliyalashtirish imkoniyatlarini ham qamrab olishi lozim. Shu bois infratuzilmaning rivojlanganligi uning elementlari mavjudligi bilan emas, balki ularning o'zaro integratsiyasi, tadbirkorlar ehtiyojlariga moslashuvchanligi va yagona raqamli ekotizimdagi samaradorligi bilan belgilanishi maqsadga muvofiq.

2-jadvalda taklif etilgan vositalarning huquqiy asoslaridan biri O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 9-noyabrdagi "Tadbirkorlik faoliyatini davlat tomonidan tartibga solishni soddalashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-244-son⁶ Farmoni hisoblanadi. Mazkur Farmonda tadbirkorlik faoliyatini davlat tomonidan tartibga solish yukini kamaytirish hamda yangi mahsulot va xizmatlarning bozorga kirishi uchun qulay shart-sharoitlar yaratish muhim yo'nalishlar sifatida belgilangan. Shuningdek, "Kichik biznesni uzluksiz qo'llab-quvvatlash" dasturida tadbirkorlik subyektlariga moliyaviy va institutsional ko'makni o'zaro integratsiyalashgan xizmatlar tizimi asosida ko'rsatish nazarda tutilgan (2-jadval) [2].

⁵ Manba: Muallif ishlanmasi.

⁶ <https://lex.uz/uz/docs/-6279879>

2-jadval. Raqamlashtirish sharoitida kichik biznes infratuzilmasi faoliyatini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari va ularni amalga oshirish vositalari⁷

Rivojlantirish yo'nalishi	Amaldagi holat va rivojlanish imkoniyatlari	Taklif etilayotgan tashkiliy-iqtisodiy vositalar	Kutiladigan natija
Normativ-huquqiy tartibga solishni takomillashtirish	Biznes yuritish jarayonlarida tartib-taomillarni soddalashtirish, yangi biznes modellari uchun huquqiy aniqlikni kuchaytirish imkoniyatlari mavjud	Tartibga solish ta'sirini baholash; normativ talablarni raqamli inventarizatsiya qilish; "tartibga solish qumdoni"; elektron litsenziyalash; tadbirkorlarning huquqiy savodxonligini oshirish	Ma'muriy xarajatlarning qisqarishi, huquqiy aniqlik va tadbirkorlik faolligining oshishi
Boshlang'ich va o'sish kapitalidan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish	Kichik biznes subyektlari uchun garov ta'minoti, kredit tarixi va uzoq muddatli moliyalashtirish imkoniyatlarini rivojlantirishga ehtiyoj mavjud	Kredit kafilligi va tavakkalchilikni taqsimlash; fintech-skoring; mikromoliyalashtirish; lizing va faktoring; venchur hamda ulushli moliyalashtirish; loyihalarni moliyaviy tayyorlash xizmatlari	Moliyalashtirish manbalarining diversifikatsiyasi va investitsion faollikning oshishi
Ma'muriy va soliq xizmatlarini raqamlashtirish	Hisobotlarni taqdim etish, idoralararo ma'lumot almashinuvi va rasmiylashtirish jarayonlarini yanada takomillashtirish imkoniyatlari mavjud	Yagona raqamli identifikatsiya; integratsiyalashgan elektron hisobot; riskka asoslangan nazorat; "bir marta taqdim etish" tamoyili; soddalashtirilgan raqamli hisob yuritish	Vaqt va tranzaksiya xarajatlarning qisqarishi, faoliyatning rasmiylashuvi va xizmatlar sifati oshishi
Axborot va konsalting xizmatlarini integratsiyalash	Davlat dasturlari, bozorlar, standartlar va moliyalashtirish manbalari haqidagi axborotni yagona tizimda jamlash imkoniyatlari mavjud	Yagona biznes portali; ochiq ma'lumotlar; hududiy maslahat markazlari; onlayn diagnostika; individual "biznes navigator" xizmatlari	Tadbirkorlarning xabardorligi va boshqaruv qarorlari sifatining oshishi
Malakali kadrlar va raqamli kompetensiyalarni rivojlantirish	Elektron savdo, ma'lumotlar tahlili, raqamli marketing va avtomatlashtirish bo'yicha ko'nikmalarni mustahkamlash zarurati mavjud	Qisqa muddatli modulli kurslar; mikro-malaka dasturlari; dual ta'lim; universitet-biznes hamkorligi; masofaviy maslahat va mentorlik	Mehnat unumdorligi, raqamli kompetensiyalar va texnologiyalarni o'zlashtirish darajasining oshishi
Hududiy infratuzilmaviy imkoniyatlarni kengaytirish	Internet, logistika, energetika, ishlab chiqarish maydonlari va servis xizmatlaridan foydalanish imkoniyatlarini hududlar kesimida yanada yaxshilash mumkin	Davlat-xususiy sheriklik; hududiy logistika markazlari; keng polosali internet; kichik sanoat zonalar; umumiy foydalanishdagi uskunalar markazlari	Chekka hududlarda bozorga kirish imkoniyatining kengayishi va hududiy biznes faollikning oshishi
Innovatsion infratuzilma integratsiyasini kuchaytirish	Texnopark, inkubator, akselerator, ilmiy tashkilot va investorlar o'rtasidagi hamkorlikni yanada rivojlantirish imkoniyatlari mavjud	Yagona innovatsion platforma; startaplarni bosqichma-bosqich qo'llab-quvvatlash; texnologiya transferi; prototiplash va sertifikatlash xizmatlari	Ilmiy ishlanmalarni tijoratlashtirish va innovatsion bizneslar sonining oshishi
Kiberxavfsizlik va ma'lumotlarni himoya qilish tizimini rivojlantirish	Raqamli xizmatlarga bo'lgan ishonchni mustahkamlash, ma'lumotlar xavfsizligi va biznes uzluksizligini ta'minlash imkoniyatlari mavjud	Minimal kiberxavfsizlik standartlari; zaxira nusxalash; elektron autentifikatsiya; xavflarni audit qilish; kichik biznes uchun umumiy himoya servislarini tashkil etish	Raqamli operatsiyalar xavfsizligi, ma'lumotlar himoyasi va biznesning uzluksizligi

Infratuzilma investitsiyalarining samaradorligini loyiha daromadi va joriy xarajatlarning qoplanishi bilan bir qatorda, ularning keng ko'lamlı iqtisodiy va ijtimoiy natijalari asosida kompleks baholash maqsadga muvofiq. Ayrim infratuzilma obyektlari tijorat daromadini bevosita shakllantirsa, transport, energetika, raqamli aloqa, ta'lim va innovatsion infratuzilmaning sezilarli qismi bilvosita hamda uzoq muddatli ijtimoiy-iqtisodiy samara yaratadi. Shu sababli baholashda quyidagilar hisobga olinishi lozim:

7 Manba: Muallif ishlanmasi.

$$IE = FE + TE + SE + RE + EE,$$

bu yerda: IE — infratuzilmaning umumiy samarasi; FE — to'g'ridan-to'g'ri moliyaviy samara; TE — tranzaksiya va logistika xarajatlarning qisqarishi; SE — ijtimoiy samara, jumladan, mehnat imkoniyatlarining kengayishi; RE — hududiy rivojlanish va kooperatsiya samarasi; EE — ekologik hamda resurs tejamlorligi samarasi.

Demak, infratuzilma obyektining bevosita moliyaviy qaytimi past bo'lishi uning iqtisodiy samarasizligini anglatmaydi. Bunday loyihalarni hayotiy sikl xarajatlari, foyda-xarajat tahlili, hududiy multiplikativ ta'sir va xizmatlardan foydalanuvchilar unumdorligidagi o'zgarishlar asosida baholash maqsadga muvofiq.

Mahalliy tadqiqotlarda ham kichik biznes uchun moslashtirilgan infratuzilma yechimlari, davlat-xususiy sheriklik va infratuzilmadan foydalanishni moliyalashtirish uning rivojlanishidagi ustuvor yo'nalishlar sifatida ko'rsatilgan [7].

“Raqamli O'zbekiston — 2030” strategiyasida elektron hukumat, raqamli industriya, raqamli ta'lim va raqamli infratuzilmani rivojlantirish o'zaro bog'langan yo'nalishlar sifatida belgilangan. Innovatsion rivojlanish strategiyasida esa innovatsion ekotizim, ilm-fan va iqtisodiyot integratsiyasi hamda yangi texnologiyalarni tijoratlashtirishga alohida e'tibor qaratilgan (3-jadval) [1].

3-jadval. Kichik biznes infratuzilmasining funksional-sektoral tarkibi⁸

Infratuzilma guruhi	Tarkibiy soha va obyektlar	Kichik biznes uchun asosiy funksiyasi	Raqamli rivojlanish yo'nalishi
Ishlab chiqarish infratuzilmasi	Sanoat zonalar, ishlab chiqarish binolari, uskunalar, irrigatsiya va xomashyo ta'minoti	Ishlab chiqarish quvvatlari va moddiy resurslardan foydalanishni ta'minlash	IoT, ishlab chiqarish jarayonlarini avtomatlashtirish, umumiy raqamli uskunalar markazlari
Muhandislik-kommunikatsiya infratuzilmasi	Elektr energiyasi, gaz, suv ta'minoti, kanalizatsiya, chiqindilarni boshqarish	Ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish jarayonlarining uzluksizligi	Aqlli hisoblagichlar, masofaviy monitoring, resurslar sarfini optimallashtirish
Transport-logistika infratuzilmasi	Avtomobil va temir yo'llar, logistika markazlari, omborlar, kuryerlik xizmatlari	Tovar va resurslarning hududiy harakatini tashkil etish	Elektron logistika, GPS kuzatuv, omborlarni raqamli boshqarish
Moliyaviy-bozor infratuzilmasi	Banklar, mikromoliya, sug'urta, lizing, faktoring, birjalar va savdo maydonlari	Kapital, sug'urta va sotish kanallaridan foydalanishni kengaytirish	Fintech, onlayn skoring, raqamli to'lov, elektron savdo va marketpleyslar
Axborot-konsalting infratuzilmasi	Biznes markazlari, Savdo-sanoat palatasi, auditorlik, marketing va yuridik xizmatlar	Axborot nomutanosibligini kamaytirish va qarorlar sifatini oshirish	Onlayn konsalting, ochiq ma'lumotlar, biznes-analitika va sun'iy intellekt yordamchilari
Innovatsion va ilmiy-ta'lim infratuzilmasi	Universitetlar, ilmiy institutlar, texnoparklar, inkubatorlar, akseleratorlar va vechur fondlari	Bilim va texnologiyalarni biznesga transfer qilish	Startup platformalari, masofaviy akseleratsiya, raqamli ekspertiza va prototiplash
Ijtimoiy va xizmatlar infratuzilmasi	Ta'lim, sog'liqni saqlash, turizm, madaniyat, sport va ijtimoiy xizmatlar	Inson kapitali va hududning yashash jozibadorligini oshirish	Telemeditsina, onlayn ta'lim, raqamli turizm va elektron xizmatlar
Davlat-institutsional infratuzilmasi	Davlat xizmatlari, litsenziyalash, standartlashtirish, sertifikatlash va nazorat organlari	Qonuniy faoliyat, mulk huquqi va raqobat muhitini ta'minlash	Elektron hukumat, raqamli identifikatsiya, avtomatik ruxsat berish va riskka asoslangan nazorat
Raqamli va kiberxavfsizlik infratuzilmasi	Telekommunikatsiya tarmoqlari, ma'lumotlar markazlari, bulutli servis va himoya tizimlari	Barcha infratuzilma turlarini integratsiyalash va faoliyat uzluksizligini ta'minlash	Keng polosali internet, bulutli hisoblash, API integratsiyasi va kiberxavfsizlik xizmatlari

Milliy ma'muriy-hududiy tuzilma va kichik biznes ehtiyojlarini hisobga olgan holda infratuzilmaviy ta'minotni quyidagi darajalarda tizimlashtirish ilmiy jihatdan asosliroq hisoblanadi (4-jadval).

8 Manba: Muallif ishlanmasi.

4-jadval

Kichik biznes infratuzilmaviy ta'minotining darajalari va funksional vazifalari⁹

Daraja	Asosiy infratuzilmaviy vazifa
Mikrodaraja — korxona	Ichki ishlab chiqarish, boshqaruv, moliyaviy hisob, marketing va raqamli xavfsizlik tizimlarini shakllantirish
Tuman va shahar darajasi	Savdo, servis, kommunal, logistika, mahalliy konsalting va davlat xizmatlariga tezkor kirishni ta'minlash
Hududiy daraja — viloyat, Qoraqalpog'iston Respublikasi va Toshkent shahri	Sanoat zonalari, hududiy moliyaviy institutlar, texnoparklar, oliy ta'lim va yirik logistika tizimlarini muvofiqlashtirish
Respublika darajasi	Makroiqtisodiy siyosat, qonunchilik, moliya bozorlari, standartlashtirish, raqamli platformalar va umumrespublika infratuzilmasini rivojlantirish

Mazkur darajalar o'zaro uyg'unlashgan va bir-birini to'ldiruvchi tizim sifatida namoyon bo'ladi. Raqamli platformalar tuman yoki viloyat chegaralaridan tashqarida xizmat ko'rsatishi sababli infratuzilmaviy boshqaruv vertikal vakolatlar bilan birga gorizontaal ma'lumot almashinuvi va platformalararo integratsiyaga ham asoslanishi kerak.

Kichik biznes infratuzilmasining funksional ustuvorliklari hududlarning rivojlanish darajasi, resurs salohiyati va tadbirkorlik ehtiyojlariga muvofiq differensial belgilanadi. Infratuzilmasini rivojlantirish imkoniyatlari mavjud hududlarda energetika, transport-logistika, moliyaviy va telekommunikatsiya xizmatlari ustuvor bo'lsa, rivojlangan hududlarda innovatsion infratuzilma, raqamli platformalar integratsiyasi, texnologiyalar transferi va venchur moliyalashtirishga ustuvorlik berish maqsadga muvofiq.

Amalga oshirilgan nazariy tahlillar asosida kichik biznes faoliyatining infratuzilmaviy ta'minotini tadbirkorlik subyektlariga alohida moddiy, moliyaviy, institutsional, axborot, innovatsion va raqamli resurslarni taqdim etuvchi tashkilotlarning o'zaro uyg'unlashgan tizimi sifatida baholash maqsadga muvofiq. Uni davlat boshqaruvi organlari, moliyaviy institutlar, ilmiy-ta'lim muassasalari, konsalting va logistika tashkilotlari, raqamli platformalar hamda tadbirkorlik subyektlari o'rtasidagi o'zaro aloqalarni muvofiqlashtiruvchi, tashqi va ichki muhit o'zgarishlariga moslashuvchi ko'p darajali hududiy ekotizim sifatida talqin etish ilmiy jihatdan asosliroqdir. Mazkur ekotizimning asosiy vazifasi resurslarni taqdim etish bilan bir qatorda, ularning tadbirkorlik subyektlariga tezkor, uzluksiz va iqtisodiy jihatdan maqbul shartlarda yetib borishini ta'minlashdan iborat (5-jadval).

5-jadval

Kichik biznes infratuzilmaviy ta'minotining takomillashtirilgan funksiyalari¹⁰

Funksiya	Mazmuni
Ta'minlovchi funksiya	Kichik biznesning moddiy, moliyaviy, axborot, kadr va texnologik resurslardan foydalanishiga sharoit yaratadi
Muvofiqlashtiruvchi funksiya	Davlat, biznes, moliyaviy institutlar, ta'lim va jamoat tashkilotlari faoliyatini uyg'unlashtiradi
Innovatsion funksiya	Ilmiy g'oya va texnologiyalarni biznes jarayonlariga transfer qilish hamda tijoratlashtirishga ko'maklashadi
Axborot-tahliliy funksiya	Bozor, moliya, huquqiy talablar va texnologiyalar haqidagi ma'lumotlarni yig'adi, qayta ishlaydi va tadbirkorlarga yetkazadi
Moslashuvchan funksiya	Tashqi shoklar va bozor o'zgarishlariga javoban xizmatlar hamda resurslarni qayta yo'naltiradi
Risklarni kamaytirish funksiyasi	Kredit, bozor, texnologik va operatsion tavakkalchiliklarni kafolat, sug'urta, maslahat va monitoring orqali pasaytiradi
Raqobatni qo'llab-quvvatlash funksiyasi	Bozorga kirish to'siqlarini kamaytirib, infratuzilma resurslaridan teng foydalanish imkoniyatini kengaytiradi
Tartibga soluvchi va profilaktik funksiya	Soliqdan qochish, korrupsiya, insofsiz raqobat va norasmiy faoliyat xavfini shaffof raqamli jarayonlar orqali kamaytiradi
Ijtimoiy-ekologik funksiya	Mehnat sharoiti, ekologik standartlar, resurs tejamkorligi va hududiy ijtimoiy barqarorlikni qo'llab-quvvatlaydi
Monitoring va qayta aloqa funksiyasi	Xizmatlar sifati, tadbirkorlar ehtiyoji va infratuzilma natijadorligini real vaqt ma'lumotlari asosida baholaydi

9 Manba: Muallif ishlanmasi.

10 Manba: Muallif ishlanmasi.

Shu nuqtayi nazardan, infratuzilmaviy ta'minot samaradorligini obyektlar yoki xizmat ko'rsatuvchi tashkilotlar soni bilan emas, balki quyidagi mantiqiy-natijaviy zanjir asosida baholash maqsadga muvofiq: resurs va xizmatlardan foydalanish imkoniyati → xizmatlarning sifati va tezkorligi → tranzaksiya xarajatlarining qisqarishi → korxona faoliyatining barqarorlashuvi → hududiy iqtisodiy natijadorlik.

Bunda infratuzilmaning funksional vazifalari tadbirkorlik rivojini qo'llab-quvvatlash bilangina cheklanmaydi. U raqamli shaffoflikni ta'minlash, norasmiy iqtisodiy faoliyat va korrupsiyaviy xavflarni kamaytirish, sog'lom raqobat muhitini himoya qilish, ekologik me'yorlarga rioya etishni rag'batlantirish hamda tadbirkorlik faoliyatining salbiy tashqi ta'sirlarini yumshatishga ham xizmat qilishi lozim. Demak, kichik biznes infratuzilmasining natijadorligi uning iqtisodiy, institutsional, ijtimoiy, ekologik va raqamli samaralarining o'zaro uyg'unligi orqali kompleks baholanishi zarur.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijalari raqamlashtirish sharoitida kichik biznes infratuzilmasini alohida obyekt va tashkilotlar majmui sifatida emas, balki moliyaviy, institutsional, axborot-konsalting, innovatsion, logistika va raqamli xizmatlarni o'zaro integratsiyalovchi tizimli-moslashuvchan ekotizim sifatida rivojlantirish zarurligini ko'rsatdi. Infratuzilma samaradorligini obyektlar soni bilan emas, balki xizmatlardan foydalanish imkoniyati, tezkorlik, integratsiya, moslashuvchanlik, raqamli xavfsizlik va iqtisodiy natijadorlik mezonlari orqali baholash maqsadga muvofiq.

Shundan kelib chiqib, yagona raqamli infratuzilmaviy muhitni rivojlantirish, davlat va biznes axborot tizimlari integratsiyasini kuchaytirish, xizmatlarni raqamli monitoring va qayta aloqa asosida boshqarish, hududlararo infratuzilmaviy tafovutlarni kamaytirish hamda tadbirkorlarning raqamli kompetensiyasi va kiberxavfsizligini oshirish taklif etiladi. Ushbu chora-tadbirlarning amalga oshirilishi tranzaksiya xarajatlarini kamaytirish, kichik biznes barqarorligi va innovatsion faolligini oshirish hamda hududiy raqobatbardoshlikni mustahkamlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktabrdagi "“Raqamli O'zbekiston — 2030” strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi PF-6079-son Farmoni // URL: <https://lex.uz/docs/-5030957>
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 9-noyabrdagi "Tadbirkorlik faoliyatini davlat tomonidan tartibga solishni soddalashtirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi PF-244-son Farmoni // URL: <https://lex.uz/docs/-6279879>
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 14-sentyabrdagi "Kichik biznesni rivojlantirishni moliyaviy va institutsional qo'llab-quvvatlash chora-tadbirlari to'g'risida”gi PQ-306-son qarori // URL: <https://lex.uz/docs/-6609110>
4. Nambisan, S. (2017). Digital Entrepreneurship: Toward a Digital Technology Perspective of Entrepreneurship. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 41(6), 1029–1055. DOI: 10.1111/etap.12254. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1111/etap.12254>
5. Sussan, F., & Acs, Z. J. (2017). The Digital Entrepreneurial Ecosystem. *Small Business Economics*, 49(1), 55–73. DOI: 10.1007/s11187-017-9867-5. // URL: https://ideas.repec.org/a/kap/sbusec/v49y2017i1d10.1007_s11187-017-9867-5.html
6. OECD (2021). The Digital Transformation of SMEs. *OECD Studies on SMEs and Entrepreneurship*. Paris: OECD Publishing. DOI: 10.1787/bdb9256a-en // URL: https://www.oecd.org/en/publications/the-digital-transformation-of-smes_bdb9256a-en.html
7. Kosimov, S. D. (2023). Enhancing Small Business Growth through Effective Infrastructure Development: A Comprehensive Analysis. *Economics and Innovative Technologies*, 11(3), 302–314. DOI: 10.55439/EIT/vol11_iss3/i32. // URL: <https://iqtisodiyot.tsue.uz/journal/index.php/iit/article/view/308>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz HAKIMOV

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Hasan MAQSUDOV

2026. № 9/2

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
